

מיקומה של התפילה לשלום המדינה

בבית הכנסת שלנו, אירעה, לפני מספר שבועות 'תקלה'. החזן של תפילת מוסף בשבת, שכח לומר את התפילה לשלום המדינה ועבר מ"יקום פורקן" היישר לתפילת אב הרחמים. מה עושים? בבית הכנסת שלנו, הכל נינוח ורגוע, ומשעה שנתגלתה התקלה, לא קרתה שום מהומה, לא פרץ או צווחה, והחזן חזר ואמר את התפילה לשלום המדינה לאחר שהשלים את תפילת אב הרחמים. ובא לציון גואל.

חשבתי לאחר מכן שאולי לא בכדי אירעה "תקלה" זו ואפשר שמהשמיים מרמזים לנו משהו.¹ שהרי סדר התפילות זה הוא הנכון. קודם יש לומר את תפילת אב הרחמים שנתקנה על [גזירות תתנ"ו](#) (פרעות מסעי הצלב באשכנז, המאה ה-11) ומסמלת את פרעות וצרות עם ישראל לדורותיו, ואח"כ תפילה לשלום המדינה המסמלת את תקומת ישראל ותשועתו מאויביו.²

מדוע אם כן אנו אומרים את התפילות בסדר שאנו אומרים?

בדקתי ומצאתי שהתפילה לשלום המדינה ממוקמת בדיוק היכן שהיו היהודים, לאורך כל הדורות, אומרים תפילה לשלום המלכות. "מי שברך" לקיסר פראנץ יוזף, לצאר הרוסי, לנפוליאון וכו', ואף והיום, לממשלת צרפת, למשפחת המלוכה באנגליה ולנשיא ארה"ב באמריקה וכו'. במסגרת ה"מי שברך" שעושים בקריאת התורה לעולה ולמשפחתו, לראש הקהל ולרב הקהילה וכו', מוסיפים גם "מי שברך" לראש המדינה שבחסותה וחסדה אנו חיים. כפי שהורנו חז"ל: "התפלל בשלומה של מלכות" (פרקי אבות ב ג).³ עם קום המדינה, לקחו המדפיסים את הסיפור, הוציאו את התפילה לקיסר האוסטרי⁴ והכניסו במקומה את התפילה למדינת ישראל. לא כולם עשו זאת, כמובן. היו שהוציאו ולא הכניסו.⁵ אבל אלה שעשו, כך עשו.⁶

ותמהתי, מי הסמכות התורנית שתהפוך את "התקלה" שארעה בבית הכנסת שלנו, לתיקון גדול! מי הרב שישים נפשו בכפו ויורה לנו לשנות את סדר התפילה ולומר את התפילות שלאחר הקריאה בתורה, בתחילת תפילת מוסף, על הסדר הנכון: יקום פורקן לזכר יהדות בבל המפוארה שבה התחבר הסיפור הראשון (ר' עמרם גאון, המאה התשיעית),⁷ תפילת אב הרחמים לזיכרון פרעות וצרות עם ישראל לדורותיו מגזירות תתנ"ו, דרך גזירות ת"ח ת"ט (חלמניצקי), גירוש ספרד וכו' ועד שואת אירופה במאה ה-20. ולאחר מכן, תפילה לשלום המדינה המסמלת את תקומת ישראל בדורנו. ומשם ל"אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה" ותפילת שבע של מוסף.⁸

¹ אם לא בבת קול, אזי ברמיזא לחכימא. ראה מקור הביטוי במלואו במדרש (בובר) פרשה כב: "לחכימא ברמיזא לשטיא בכורמיזא". ראה [פירוש הביטוי](#) בויקימילון. וגם [לבת הקול](#) כבר נדרשנו בדף מיוחד בחג השבועות.

² בדומה לסדר ההגדה בפסח: מתחיל בגנות ומסיים בשבח. מתחיל בגנות הגלות ומסיים בשבח העצמאות. ובדומה לתענית אסתר שלפני חג הפורים שמשם לקחו חכמי ישראל בעת קום המדינה (הרב הרצוג), את הסדר יום הזכרון לחללי מערכות ישראל – יום העצמאות. (שאח"כ נוסף לו יום הזכרון לשואה ולגבורה שגם הוא לפני יום העצמאות, אף שעניין זה לא היה מכוון ונקבע בשל מרד גטו ורשה).

³ הראשון להתפלל בשלומה של מלכות היה יוסף. ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרשת מקץ פרק מא סימן טז: "ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה. תלה הגדולה בגדול, מכאן שצריך אדם להתפלל בשלומה של מלכות". ובגמרא עבודה זרה דף ד עמוד א: "מה דגים שבים - כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם - אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחבירו בולע את חבירו. והיינו דתנן, רבי חנינא סגן הכהנים אומר: הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו".

⁴ ולצאר ניקולאי ומלך פרוסיה ושאר "אוהבי ישראל".

⁵ ודי לחכימא ברמיזא ולשטיא בכורמיזא.

⁶ יקום פורקן לחכמי בבל ולראשי הגלות שם שריר וקיים ואין מי שתהה שמא זו תפילת שוא. וכבר אמר מי שאמר שסידור התפילה הוא כמו ים המלח, לשם רק מכניסים ואין מוציאים.

⁷ להזכיר את אוצרות היהדות הרבים האחרים שתרמו חכמי יהדות בבל והמזרח לדורותיהם, אבל בשינוי נוסח, שהרי אנו עוסקים כאן בסידור התפילה.

⁸ ואולי הגבאים ו"עמך" צריכים לעשות זאת באופן ספונטאני וליצור "עובדות בשטח". אח"כ כבר יבואו חכמי ההלכה ויאמרו: "פוק חזי מאי עמא דבר (צא וראה מה נוהג העם)" כפי שהעידו גדולים וטובים שבחכמי ישראל (ראה דברינו [בני בתירא](#) בחג הפסח).

עד שתקום אותה סמכות תורנית ועד שנעיז לתקן תקנה חשובה זו, אני ממלמל בשקט, ביני לבין עצמי, את התפילות בסדר הזה ומייחל ליום שבו:

יבוא לציון גואל ויושב פשע יעקב.⁹

חג עצמאות שמח

מחלקי המים

מים אחרונים: וכבר אירע דבר בישיבת פוניבז' בשנות השישים של המאה שעברה, כאשר הרב יוסף שלמה כהנמן זצ"ל לימד כמנהגו בכל בוקר הלכות אורח חיים (בימים בהם היה בארץ ולא נדד ברחבי תבל להתרים בעלי בתים לישיבה), והגיע לתפילת אב הרחמים. פנה הרב אל בחורי הישיבה בשאלה אם מישהו יודע מתי והיכן ובשל מה חוברה תפילה זו? מובן שאף אחד לא ענה. התשובה, שהוא נתן, היא: בפרעות תתנ"ו – מסעי הצלב. ואז בהתרגשות רבה ועל סף דמעות, פנה הרב אל ציבור התלמידים שישב לפניו שורות שורות, ואמר: על מאורעות אלה שאירעו לפני כמה מאות שנים ובהם נהרגו אלפים בודדים של יהודים,¹⁰ נתחברה תפילה שאנו ממשיכים לומר אותה עד היום! ועל השואה שאירעה לפני שנים ספורות ובה נהרגו שישה מיליון יהודים ובהם כמיליון ילדים – אין לנו שום תפילה!¹¹ שקט נורא ודממת מוות הושלכו בקהל וכמובן שאף אחד לא העיז לפצות פה ולהציע תשובה. ואז באה תשובתו של הרב: כי בשואה נהרגו לא רק בכמות, אלא גם באיכות. בשואה נהרגו גם אותם שהיה להם האומץ והכח לחבר תפילות ולתקן תקנות חדשות, גם הם נספו!¹²

⁹ אל תקרי "פשע" אלא "שפע" שמתוך תיקון קטן זה יימשך אור ושפע לשארית יעקב בארצו ויבוא גואל לציון במהרה בימינו אמן.

¹⁰ ראה שוב סקירת **גזירות תתנ"ו** בויקיפדיה.

¹¹ ראה קורותיו של **הרב יוסף שלמה כהנמן** ששיכל את כל משפחתו בשואה.

¹² ואני שנכחתי באירוע מחשמל זה, לא יודע עד היום איך להכיל את תשובתו של הרב. וחשבתי שהוא זה שהיה צריך לעשות זאת. ואולי ניסה, ונכווה בצוננים או ברותחין ודבריו אלה היו זעקה על כך.